

וזו גם ענין אלפים אמה, תחומין דרבנן – שכל דבר תופס מקומו בד' אמות שלו, גם בצד שכנגד – כגון צואה, פתח זונות, ומת. והרי מדה טובה מרובה על אחת חמש מאות, לכך קדושת המקום תופסת אלפים אמה שהן חמש מאות פעמים ד' אמות, תפיסת ההיפך. ולכך נכתב בתורה לראשונה ענין חניית המקום בשבת ביעקב אבינו, ויחז את פני העיר – מפני שבו נקבעה קדושת ישראל לעולמי עד, ובכחו לקדש גם מקום חוץ לארץ בקדושת ארץ ישראל, כמו בכל מקום חניית ישראל שנעשה מקודש (עפ"י פרי צדיק וישלח ח).

דף לט

'התם מוכחא מילתא הכא לאו מוכחא מילתא היא, אי צורבא מרבנן הוא...' – שהרי הולך ושותק וחוזר למקומו (הר' יהונתן), ואינו דומה למהלך אצל שדהו, שניכר שלא בא לטייל אלא לראות מה היא צריכה, שמשתכל הנה והנה (אהל מועד שער השבת יא) או בכגון שדה ניר שאין מטיילים בה (עפ"י צרור החיים [לתלמיד הרשב"א ור"פ] ג, יט. וע' כע"ז ברשב"א ור"ן שבת קנ), וכן הולך לפתח המדינה כדי להיכנס למרחץ – ניכר שלרחוץ הלך, שעל פתח המדינה רגילים להיות מרחצאות (עתוס' שבת קנ:). הרמב"ם סתם ולא הזכיר מרחצאות אלא כל שמחשיך לצורך דבר האסור בשבת – אסור. ונראה שהואיל ולבסוף עושה הדבר הרי מוכחא מילתא שהחשכתו היתה לצורך כן, משא"כ בתחום שחוזר למקומו כנ"ל).

וכן יש לומר במשנה כשמוליך עמו פת ואוכלה שם, אין הדבר מוכיח שלצורך עירוב עשה כן, אלא בנושא מאכל עמו ויכול לאכלו בו ביום.

ולכאורה יש ללמוד שמותר לאדם להוליך סידור תפילה עמו לקראת צאת השבת לבית הכנסת ואין זה כמכין, שהרי המעשה עצמו אינו מוכיח כלום כי יכול להשתמש בו מבעוד יום. ואולם בספר שמירת שבת כהלכתה (כה, עד) אוסר הדבר אא"כ יתפלל בו קצת בו ביום. וע"ע. וע"ע בסמוך.

נראה שהאיסור שדנו עליו אינו 'הכנה' [שעניינו שלא להכין מיום קדוש אחד ליום קדוש אחר] אלא משום 'ממצוא חפצך ודבר דבר', שהרי בהליכתו ביום טוב אינו קונה העירוב אלא בשהייתו בתחילת שבת קונה, נמצא שביו"ט לא הכין כלום לשבת אלא עושה מעשה הגורם ששבת תכין לעצמה. ולפי זה יש לשאול הלא אין מערבים אלא לדבר מצוה (כדלעיל לא) והרי חפצי שמים מותרים (שבת קנא)? ונראה שמכאן למד הרשב"א (בעבודת הקדש) שהמערב ברגליו מערב אפילו לדבר הרשות [עכ"פ בדיעבד, כמש"כ באבן העזר]. והב"י נקט אפילו לכתחילה [עפ"י אבני נזר שג. והסכים עם אבן העזר שרק בדיעבד יש להתיר, וביאר שמהגמרא אין ראייה לענין לכתחילה, ע"ש].

לפי זה אפשר שהנחת פת נחשבת 'מוכחא מילתא', ורק משום שמערבין לדבר מצוה התיירו במשנה להוליך הפת. ומ"מ עדיין יש להוכיח כנ"ל לענין הולכת סידור לבית הכנסת שגם הוא דבר מצוה. ואולם מצד עצם הסברא נראה יותר שגם הולכת הפת אינה בגדר 'מוכחא', ש"ל שמוליך עמו לצרכו.

גם עיקר הדבר שמשום שאין מערבים אלא לדבר מצוה יש להתיר משום 'חפצי שמים' אין ברור לפמש"כ הפוסקים שבכלל 'דבר מצוה' לענין זה לילך לטייל ולהתענג בשבת או למנוע צער, שלכאורה עדיין אין זה בכלל 'חפצי שמים'. ועוד יש להעיר על עיקר דברי האבנ"ז, שמלשון הריטב"א וכמה ראשונים משמע שהנידון כאן שייך לדין הכנה דרבה (וכבר הריגש שם בדבר). וכן כתב בקהלות יעקב (ביצה א,א) עפ"י התוס', ע"ש.

'אמר רב יהודה עירב ברגליו... אמר שמואל: ובאותה הפת'. וא"ת כיצד מפרש שמואל דברי רב יהודה תלמידו? יש לומר שדברי הברייתא הם אלא רב יהודה הביאה (עפ"י תוס' ועוד).

'ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר...' משנתנו מדברת בכך ירושלם [קודם תקנת ריב"ז לקבל עדים כל היום, ואם באו מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש, כמבואר בגמרא], אבל בשאר ארץ ישראל לא תיתכן לשון המשנה 'היה ירא שמא תתעבר' שעל כרחו הוא זקוק לשני ימים שהרי ידיעת ראש חדש לא תגיע אליו רק אחר ראש השנה. וגם לא היה מאריך התנא, שהרי שני ימים של ראש השנה הם דבר ידוע – אלא בכך ירושלם מדובר, ואם יבואו עדים קודם המנחה אינו זקוק לעירוב ביום השני, אלא שחושש שמא לא יבואו עדים עד המנחה שנוהגים אותו היום קודש ומחר קודש, ואז הוא זקוק לעירוב ביום השני.

[אמנם אין מסתבר שרבי יהודה וחכמים נחלקו רק במה שכבר עבר, על כן פירשו בתוס' שיש גם נפקותא לזמנם בחוצה לארץ, ששם השאירו הדבר כמו קודם תקנת ריב"ז, לנהוג בשני הימים קדושה אחת] (עפ"י חזון איש קלא, א).

ע"ע בענין שני ימים של ראש השנה ובפירוט שיטות הראשונים, בשו"ת אבני נזר או"ח תנא; חדושי הנצי"ב; חזו"א קלא; המועדים בהלכה ר"ה א; שבת הלוי ח"א קכח וח"ו עה; מועדי ישראל בתקופת המשנה והתלמוד (לר"י תבורי), עמ' 224 ואילך.

'וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני.' ואין לומר 'מגו דאתקצאי בין השמשות של יו"ט שני, אתקצאי לכולי יומא' – הואיל ולא נאסרה בין השמשות אלא מפני הספק שמא הוא יום שמא לילה, ולא נאסר משום ודאי [כגון דבר שהיה מחובר בין השמשות ונתלש]. ואף על פי שמצאנו במסכת סוכה גבי אתרוג שנאסר בתשיעי-ספק-שמיני משום 'מגו דאתקצאי... – שונה שם שהוקצה למצוותו לכך מחמירים בו (רבנו יהונתן ועוד. ובלשון כמה ראשונים: אין אומרים 'מגו דאתקצאי' באיסור הנובע מחמת ספק יום שעבר, מלבד בדבר שהוקצה למצוה שהחמירו בו (עתוס' סוכה י ביצה ד; ר"ן ועוד). ויש שהטעימו משום שיו"ט שני הוא, הלכך כשעבר ספקו של יום ראשון לא נאסר (ערשב"א בשם הראב"ד, ריטב"א). וע"ע קהלות יעקב ביצה ב).

'החליצנו ה' אלקינו את יום ראש החדש הזה.' פירוש, זרזנו וחזקנו במצות היום הזה (פסקי הרי"ד). וכן הנוסח בתוספת של שבת בברכת המזון: 'רצה והחליצנו... במצוותיך ובמצות יום השביעי'. ויתכן שלשון 'את יום' האמור כאן פירושו 'עם' [כמשמעות הרבה 'את' שבמקרא] – חזקנו עם היום הזה, כלומר חזקנו ע"י מצוותיו. ויש להוכיח שכן הוא הפירוש, חזקנו באמצעות המצוות, ולא חזק אותנו כדי לקיים מצות היום, שאם כן מהו שאומר למחר 'אם היום אם אמש' הלא כבר עברו מצוות של אמש ותפילת שוא היא – אלא הכוונה חזקנו על ידי המצוות של אמש.

ע"ע בחדושי הנצי"ב אודות נוסח 'החליצנו' שאינו נוהג אצלנו.

'מאן לא הודו לו' – אמר רב: ר' יוסי היא' ושנאוהו במשנה בלשון 'חכמים' לפי שהלכה כמותו. ותנא דברייתא מפרש שרבי יוסי היא (ריטב"א ועוד).

(ע"ב) 'ולמחר הוא אומר אם היום חול תהא זו תרומה על זו ואם היום קדש אין בדברי כלום, וקורא עליה שם ואוכלה'. בעצם לא היה צריך להוסיף 'אם היום קדש אין בדברי כלום' [אלא יכול לקרוא שם בסתם, שהרי אם היום קדש כבר נתרמה התרומה מאתמול ואין בדבריו של עכשיו כלום] –

אלא כדי שיתן אל לבו שהיום קדש ולא יזלול במלאכה, יאמר 'אם היום קדש אין בדברי כלום' (עפ"י רבנו יהונתן).
ע"ע שפת אמת.

ז"כ היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של גלויות. טעמו, שלעולם כשעושים שני ימים ראוי לקבעם קדושה אחת, אעפ"י שעושים כן מפני הספק (ע' חזו"א קלא, ב). ועוד, הלא עתה אנו בקיאים בקביעות החודש ואעפ"י עושים שני ימים טובים משום המנהג – הרי שחומרא דרבנן היא לנהוג כן כאילו היה ודאי (ע' פסקי הרי"ד, עפ"י ביצה ד:).
הרמב"ם (יו"ט ו, טו) כתב מטעם זה שעכשיו שמקדשים עפ"י החשבון, אין מתנה מיו"ט אחד לחברו. לא נחלקו התנאים אלא בזמן שהיו מקדשים עפ"י הראיה. והראב"ד השיגו.

יש שהוכיחו מכאן שנהגו להפריש תרומה בחוצה לארץ לאחר הבית, שהרי מדבר כאן על יו"ט שני של גלויות ומפריש תרומות ומעשרות.
'מציאתי כתוב על רבינו אפרים ז"ל שהיה לו דלית (= גפן) בחצרו והיה מוציא מיינה תרומה ומשקה אותה לכהנים קטנים. וזה כולו ממדת חסידות, והוא בחוצה לארץ היה. מי יתן והיינו אנחנו המתקבצים מקרוב לארץ ישראל, מתקנים היום פירותינו כולנו כהלכה' (כפתור ופרח יג).
לדעת החולקים, יש לקיים הדין במקומות בא"י שלא הגיעו אליהם שלוחים שנהג בהם יו"ט שני של גלויות (ע' רמב"ם קדה"ה ה). או בפירות א"י שנתחייבו בתרומות ומעשרות ויצאו לחו"ל.

'דילמא ה"ק וכן היה ר' יוסי אוסר בשני יו"ט של ראש השנה בגולה' והוצרך לומר זאת כדי שלא נאמר בירושלם בלבד אמר רבי יוסי שאין עושים שם שני ימים אלא אם באו עדים מן המנחה ולמעלה ולא משום ספק, אבל בגולה שעושים גם משום הספק – הריהם כשני ימים טובים של גלויות, קמ"ל שאפילו בגולה עושים אותו גם משום שמא אף בירושלם הם שני ימים משום קדושה אחת (רשב"א ריטב"א).

'דילמא ה"ק וכן היה ר' יוסי עושה איסור שני ימים טובים של גלויות כשני יו"ט של ראש השנה לרבנן דשור'. וכך מתפרשים דברי הברייתא: 'וכן' – כדברי רבי יהודה בראש השנה, 'היה רבי יוסי אוסר בשני יו"ט של גלויות' – לאסור הביצה ביום ראשון ולהתירה בשני.
ואף על פי שדוחק גדול הוא לפרש כן, עדיף לו לרב אשי לדחוק מלהעמיד דברי רבי יוסי בטעות, לאסור בשני ימים טובים של גלויות, כדפרש"י (ריטב"א. וע"ע חדושים ובאורים).

דף מ

'זכרון אחד עולה לכאן ולכאן'. רש"י ותוס' כתבו שבראש השנה וכן בראש חדש נאמר 'זכרון' במקרא. בשפת אמת הקשה הלא הכתוב 'היו לכם לזכרון' כולל גם השבתות כפי שדרשו בספרי 'וביום שמחתכם... – זה שבת', א"כ גם בשבת נאמר זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. אך י"ל שאף אם נאמר שבשבת יש גם כן ענין זכרון אבל לא זהו עיקר עניינו של